

Kuntouttava työtoiminta - palvelukuvaus ja palvelupolku Keski-Suomessa

Kuntouttava työtoiminta työmarkkinaedellytyksiä parantava sosiaalihuoltolain mukainen työllistymistä edistävä palvelu, johon asiakas ohjautuu, kun se on asiakkaan kanssa yhdessä nähty tarkoituksenmukaiseksi. Tämä tulee esiin TE-palveluiden, sosiaalipalveluiden tai työllisyyspalveluiden asiakkuuden seurauksena tai työllistymistä edistävässä monialaisessa yhteispalvelussa (TYP). Asiakkaan on lain kuntouttavasta työtoiminnasta (2001/189) mukaan oltava työttömänä työnhakijana ja hänellä on oltava voimassa oleva työllistymissuunnitelma, jotta hän voi ohjautua kuntouttavaan työtoimintaan. Edellä mainittujen ehtojen täyttyessä asiakkaalle laaditaan aktivointisuunnitelma yhdessä asiakkaan, kunnan tai kuntayhtymän sekä työllisyyspalveluiden kanssa. Asiakkaan ohjautuessa kuntouttavaan työtoimintaan TYP-palvelun kautta, aktivointisuunnitelman sijasta muodostetaan monialainen työllistymissuunnitelma (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 2014/1369). Laki kuntouttavasta työtoiminnasta määrittää kenelle aktivointisuunnitelma voidaan tehdä ja on näin myös edellytyksenä kuntouttavaan työtoimintaan osallistumisesta. Aktivointisuunnitelma laaditaan jonkun alla olevan kriteerin täyttävälle henkilölle.

Aktivointisuunnitelma alle 25-vuotiaalle asiakkaalle

1. jolle on laadittu työllistymissuunnitelma ja joka on työttömyyden perusteella saanut työmarkkinatukea vähintään 180 päivältä viimeisen 12 kalenterikuukauden aikana,
2. jolle on laadittu työllistymissuunnitelma ja joka on saanut 500 päivän työttömyyspäiväraha-ajan työttömyyspäivärahaa, tai
3. jonka pääasiallinen toimeentulo on viimeisen neljän kuukauden aikana perustunut työttömyyden johdosta maksettuun toimeentulotukeen.

Aktivointisuunnitelma 25 vuotta täyttäneelle asiakkaalle

Aktivointisuunnitelma on laadittava työttömälle 25 vuotta täyttäneelle henkilölle, jolle on aiemmin laadittu työllistymissuunnitelma ja

1. joka on saanut 500 päivän ajalta työmarkkinatukea
2. työttömyyspäiväraha-ajan jälkeen saanut työttömyyden perusteella työmarkkinatukea vähintään 180 päivältä, tai
3. jonka pääasiallinen toimeentulo on viimeisen 12 kuukauden aikana perustunut työttömyyden johdosta maksettuun toimeentulotukeen.

Asiakkaat ohjautuvat kuntouttavaan työtoimintaan työttömyyden keston perustella, kun palvelun nähdään parantavan heidän työmarkkinaedellytyksiään työ- ja toimintakyvyn lisääntyessä palvelun aikana. Aktivointisuunnitelmaa laadittaessa asiakkaalle on tehty palvelutarpeen arvio, minkä lisäksi kuntouttavan työtoiminnan aikana voidaan havainnoida mistä muista palveluista olisi hyötyä asiakkaan työmarkkinaedellytysten lisääntymiselle. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkailla voi olla monia haasteita elämässä. Näitä voivat olla esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmat, jotka voivat osaltaan selittää pitkäaikaistyöttömyyttä, mutta eivät itsessään ole peruste palvelun aloittamiselle. Laki edellyttää sisällyttämään kuntouttavaan työtoimintaan asiakkaan tarvitsevan tuen ja ohjauksen.

Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään osana kunnan sosiaalipalveluja. Palvelua tuottaa usein kunta itse omilla työpajoillaan ja toimialayksiköissä, mutta sitä voidaan toteuttaa ostopalveluna, jolloin palvelun tuottajana on toinen kunta, valtio, rekisteröitynyt yhdistys, säätiö tai seurakunta. Kuntouttavalla työtoiminnalla ei saa korvata virka- tai työsuhdetta eikä sitä saa järjestää yrityksessä. Kuntouttava työtoiminta voi pitää sisällään konkreettista työtä, esimerkiksi jossain kunnan toimialayksikössä sekä työmarkkinaedellytyksiä parantavaa ryhmätoimintaa, kuten esimerkiksi kursseja, koulutusta tai työnhakuvalmennusta.

Asiakas saa kuntouttavan työtoiminnan aikana tukea kunnan toimijalta, joka usein työskentelee työllisyyspalveluissa ja vastaa asiakkuudesta kunnan prosesseissa. Asiakasta tukevaa työntekijää voidaan kutsua asiakasvastaavaksi ja hän vastaa palveluun liittyvistä sopimuksista, kuntouttavan työtoiminnan tavoitteiden, keston, toteutuspaikan ja ajankohdan määrittämisestä sekä tuen ja arvioinnin toteuttamisen määrittämisestä yhdessä asiakkaan kanssa. Lisäksi asiakasvastaava pitää huolen asiakkaan muiden sosiaali-, terveys-, kuntoutus- ja koulutuspalveluiden yhdistämisestä kuntouttavaan työtoimintaan. Nämä kaikki osa-alueet otetaan huomioon jo aktivointisuunnitelmaa tehdessä ja asiakas on vahvasti osallisena niiden määrittelyssä, jolloin asiakkaalle muodostuu kokonaisuuteen vahva omistajuus. Kuntouttavan työtoiminnan aikana seurataan asiakkaan palvelutarvetta ja asiakas voidaan ohjata palveluihin, jotka edistävät asiakkaan työ- ja toimintakykyä. Näitä palveluita ovat esimerkiksi maksuton työttömän terveystarkastus, päihde- ja mielenterveyspalvelut tai aikuissosiaalityö. Asiakasvastaava koordinoi asiakkaan palveluiden saantia ja varmistaa, että asiakas saa tarvitsemansa palvelut.

Tavoitteiden edistymistä seurataan kuntouttavan työtoiminnan aikana yhteistyössä asiakkaan, asiakasvastaavan ja palveluntarjoajan nimeämän omaohjaajan kanssa, joka vastaa asiakkaan ohjauksesta palvelun aikana. Tavoitteiden tarkastelun määrä on hyvä suhteuttaa kuntouttavan työtoiminnan keston, joka voi olla 3 kuukaudesta 24 kuukauteen kuitenkin vähintään kolmen kuukauden välein. Toimintapäiviä viikossa voi olla 1-4 ja kestoaltaan ne ovat 4-8 tuntia. Päivien määrää voidaan muokata palvelun edetessä, näin toimiessa myös aktivointisuunnitelma tai monialainen työllistämissuunnitelma tulee päivittää. Vuoden aikana kuntouttavaa työtoimintaa voidaan järjestää enintään 178 päivänä, näin varmistetaan asiakkaalle mahdollisuus lomia vastaavaan vapaaseen jaksoon. Kuntouttavan työtoiminnan ajalta maksetaan kulukorvausta tai toimintarahaa 9 €/päivä, niiltä päiviltä, jolloin asiakas osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan. Asiakkaan on mahdollista saada korvaus matkoista halvimman matkustustavan mukaan. Kunnat päättävät matkakorvaus kriteereistä itse tapauskohtaisesti. Tämän lisäksi jotkut kunnat saattavat maksaa esimerkiksi ruokarahaa päiviltä, jolloin asiakas osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan, mutta tätä kunnan ei kuitenkaan ole velvollisuus maksaa. Etuusjärjestelmän itsessään ei nähdä motivoivan asiakkaita osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan. Se voi kuitenkin toimia joillekin asiakkaille kannustimena osallistua toimintaan, etenkin jos te-palvelut on asettanut asiakkaalle maksuasteen asiakkaan toiminnan seurauksena ja asiakkaalla on mahdollisuus purkaa maksuaste osallistumalla kuntouttavaan työtoimintaan.

Kuntouttavan työtoiminnan päättyessä tarkastellaan, kuinka asetettuihin tavoitteisiin on päästy yhdessä asiakkaan, palveluntuottajan ohjaajan ja asiakasvastaavan kanssa. Tämän jälkeen asiakas, asiakasvastaava sekä mahdollisesti TE-palveluiden edustaja miettivät mahdollisia jatkopolkuja kohti työllistymistä. Näitä

voivat olla esimerkiksi uusi kuntouttavan työtoiminnan jakso, kouluttautuminen, ammatillinen kuntoutus, työkokeilu, palkkatukityö ja avoimet työmarkkinat. Kunnat eivät tällä hetkellä tarjoa mainittavasti tuettua työllistymistä, jossa työsuhteessa oleva asiakas ja työnantaja saavat tukea työhönvalmentajalta työpaikalle, mutta näkevät sen hyvänä mahdollisuutena edistää asiakkaiden työllistymistä. Joissain tapauksissa asiakas kuitenkin jää työttömäksi työllistymistä edistävien palveluiden ulkopuolelle.

Haasteena kuntouttavasta työtoiminnasta eteenpäin siirtymiseen näyttäytyy asiakkaiden halukkuus kuntouttavan työtoiminnan piirissä pysymiseen sen tarjotessa riittävät taloudelliset edellytykset sekä mielekkään sosiaalisen ympäristön. Keinona herättää mielenkiinto työelämää kohtaan voisi toimia seinättömän työpajatoiminnan lisääminen, jolloin asiakas toteuttaa palvelua esimerkiksi yhdistyksessä sekä erilaisten osakokonaisuuksien tuominen osaksi työpajatoimintaan. Tämän lisäksi kuntouttavan työtoiminnan opinnollistamisen on myös nähty edistävän työllistymistä. Myöskään kuntien resurssit eivät välttämättä riitä tuottamaan tarvittavia palveluita niin, että ammattilaiset pystyisivät tarjoamaan panostaan palvelua tarvitseville asiakkaille tai ammattilaisten osaaminen olisi kohdennettu juuri työmarkkinaedellytysten kehittämiseen. Ongelman ratkaisemiseksi voisi pohtia muiden kuntien kanssa yhteistuotettuja palveluita, joita pystyttäisiin koordinoimaan esimerkiksi valmisteilla olevista työkyvyn tuen tiimeistä.

Työllisyyspalveluiden ammattilaiset ovat myös tuoneet esiin tarpeen kehittää osaamista työnantaja-asiakkaiden kontaktoinnissa sekä asiakkuuksien muodostamisessa työnantajien ja yrittäjien suuntaan, jotta jatkopolut kuntouttavasta työtoiminnasta avoimille työmarkkinoille olisivat sujuvampia. Tähän on lähdetty vastaamaan ammattilaisille suunnatulla koulutuksella.

Vuoden 2019 tilastojen mukaan noin 17,9 % Keski-Suomen 14 335 työttömästä osallistui kuntouttavaan työtoimintaan. Koko Suomen työttömistä 18,1 % osallistui kuntouttavaan työtoimintaan, joten Keski-Suomessa kuntouttavan työtoiminnan määrästä ei nouse erityisiä huomioita. Kuntouttavaan työtoimintaan Keski-Suomen alueella vuonna 2019 osallistui yhteensä 2566 asiakasta, joka on noin 9 asiakasta 1000 asukasta kohden